

Spesielle krigsminner i Arendal

Krigsminner som særskilt bør tas vare på

Dette dokumentet inneholder en anbefaling fra Arendal og omegn krigshistoriske forening (AKHF) og omtaler de krigsminner fra annen verdenskrig som AKHF mener har særlig bevaringsinteresse

Spesielle krigsminner i Arendal

Hisøy, 31-aug-2016

Krigsminner som særskilt bør tas vare på

Innledning:

AKHF har fått i oppdrag av Arendal Kommune ved Kulturenheten å registrere alle synlige krigsminner i visse definerte områder innenfor Arendal Kommune. Disse områdene er definert som, men ikke begrenset til:

Hove, Tromøy

Kalvøysund, Flosta

Sandvigen, Hisøy og

Bråstad, Øyestad

I tillegg skal AKHF registrere minnebautaer og andre krigsminner av spesiell interesse. Arendal Kommune ved Kulturenheten ønsket også i løpet av august måned en kortfattet rapport på de objekter som er av særskilt bevaringsmessig interesse for ettertiden. Denne rapporten tar for seg disse objektene/stedene.

Objekter av særlig bevaringsmessig interesse:

Arendal har en aktiv og spennende krigshistorie, og hadde i 1940 okkupasjonsmaktens fokus blant annet på grunn av kommunikasjonskabelen i Stølsviga på Hisøy. Både Wehrmacht, Kriegsmarine, Heereskustmarine og Luftwaffe hadde alle interesser i Sørlandskysten i og rundt Arendal. Som et resultat av dette ble kystlinjen vår befestet, og flere av disse festningene finnes rester av i dag; noen er sågar i god stand fortsatt. Her kan spesielt nevnes Kalvøysund ved Flosta og Sandvigen ved Hisøy. Sistnevnte sted kan vise til krigshistorie siden 1710 gjennom

Spillemands Batteri og frem til nedleggelsen av Sandvigen Festning i 2005.

Sandvigen og Kalvøysund Festning er begge to av de særlig bevaringsverdige krigsminnene AKHF ønsker at kommunen tar hensyn til. Begge objektene er friområder og brukes mye av både lokalbefolkning og tilreisende som rekreasjonsområder og byr på flott utsikt og muligheter for å presentere vår nære krigshistorie. Her står Sandvigen i en særstilling da dette kystbatteriet ble overtatt av det norske forsvaret i 1945 og sammen med NATO og Vest-Tyskland bygde dette ut til en kraftig radarstasjon og tankanlegg for den Vest-Tyske marinen fra slutten av 1950-tallet og frem til den kalde krigens slutt i 1989. Festningen tjente fortsatt som militært område frem til 2005 da Arendal Kommune overtok. Sett i lys av dette vil Sandvigen Festning med sine kanonstillinger i fjell (Kasematter), løpegraver, radaranlegg og kaianlegg være et historisk interessant objekt i generasjoner.

Kalvøysund Festning har ikke en like lang fartstid som Sandvigen Festning, men den er bygget i samme tidsperiode (1941-1945) og tjente som beskyttelse for Arendal sammen med Sandvigen Festning. I Kalvøysund finnes også mange bunkerser og kanonstillinger som er godt bevart. Området er friområde og eies av Arendal Kommune. AKHF foreslår at det utarbeides en plan for disse to områdene med sikte på bruk og delvis tilbakeføring til original stand av de mest interessante kasematter, ammunisjonslagre og løpegraver/maskingeværstillinger på disse to festningene. Foreningen kan bistå med forslag til en slik plan om delvis tilbakeføring om ønskelig i dialog med Arendal Kommunes ulike organisatoriske enheter (Eiendom, Kulturenheten og Bygartneren blant andre).

Et annet objekt av særlig interesse er Hove leir på Tromøy og umiddelbart tilknyttede områder fra Bjelland og til Sandum bro. I dette området holdt Luftwaffe og Kriegsmarine primært til, med rullebane og svært avanserte radaranlegg og kommunikasjonsanlegg. På Hove finnes også et meget sjeldent objekt i Norge, en R618 ([Regelbau 618](#), se Wikipedia) kommunikasjonsbunkers på ca. 60 kvadratmeter. Dette er en sambandsbunkers for høyere offiserer og den ble aldri registrert av den norske motstandsbevegelsen. Bunkersen på Hove er sannsynligvis bygget i 1944, og har fortsatt en del intakt på innsiden av kommunikasjonsbokser, ventilasjonsanlegg med mer. Den er i ferd med å ødelegges mer og mer for hvert år som går av «souvenir-plyndrere». Det anbefales fra AKHF sin side at man lager en verneplan for denne bunkersen og de umiddelbart omkringliggende mannskapsbunkerser. Verneplanen kan begynne med noe så enkelt som å rydde en del vegetasjon og felle noen trær i umiddelbar nærhet og å rydde vekk dette. Dette forutsetter selvfølgelig at området eies av Arendal Kommune, noe vi ikke er sikre på.

De fleste andre objekter i Hove-området er enten i selve Hove Leir, eller ligger på privat eiendom. Objekter som ligger i Hove leir er allerede vel integrert i området, og her gjelder det stort sett å bevare det som nå er igjen av disse.

Et siste område i Arendal Kommune som er av særskilt interesse er Stølsviga på Hisøy. Her var det mot slutten av krigen omfattende aktivitet knyttet til såkalte enmanns-ubåter av typen Bieber. Det ble bygget to slike baser i Agder; en i Søgne og en på Hisøy. I Stølsviga var det 14-15 miniubåter

stasjonert ved krigens slutt i mai 1945, og det finnes fortsatt synlige rester etter anleggene som ble bygget i forbindelse med ubåt-basen og kommunikasjonssentralen i Stølsviga. Her er deler av anleggene på friområdet tilhørende Arendal Kommune, og deler av anleggene på privat eiendom. Det er ikke så mye å restaurere her, men et forslag er å få opp et par informasjonstavler som kan fortelle litt om aktiviteten som foregikk her i årene 1940-1945

Oppsummert:

Det finnes fortsatt mange synlige krigsminner i Arendal kommune, men de minker raskt. Eksempelvis forsvant en meget spesiell kanonbunker i løpet av sommeren på Skilsø da man har påbegynt utbygging av gamle Skilsø Båtbyggeri til leilighetskompleks. AKHF rakk å dokumentere denne for ettertiden gjennom et besøk rundt St. Hans 2016, men en måned senere var den borte. Dette er en utfordring mange krigsminner står overfor, og derfor har AKHF tatt mål av seg å registrere så mange av de gjenværende objekter som mulig i løpet av 2016. Foreningen skjønner selvsagt at der hvor et krigsminne ligger på privat grunn så er det vanskelig for Arendal Kommune å legge noen føringer på disse. Men der hvor krigsminnene ligger på kommunal grunn har Arendal Kommune en alle tider anledning til å ta vare på noen spennende og – etter vår mening – bevaringsverdige krigsminner som generasjoner etter oss vil oppleve som fascinerende og spennende på steder med flott utsikt over vår kystlinje og skjærgård. Alle de foreslåtte områdene i denne rapporten har helt eller delvis kommunalt eierskap ved seg og har derfor muligheter for å bli ivaretatt for fremtiden. Gjennom AKHFs registreringsarbeid opplever vi til stadighet at det er stor interesse og positivitet knyttet til registreringene våre og mange berømmer det faktum at det nå gjøres et registreringsarbeid for ettertiden.

Avslutningsvis ønsker Arendal og omegn krigshistoriske forening å anføre at vi veldig gjerne bistår i en eventuell utarbeidelse av en bevaringsplan eller gi innspill på hvordan disse områdene kan bevares videre og tilgjengelig- gjøres for allmenheten i større grad enn i dag.

For Arendal og omegn krigshistoriske forening,

Rune Gjeruldsen

Leder

Werner Wernersen

Nestleder

Feltarbeid	
AT leir Nedenes	4
Stølsviga	4
Tangen	2
Vippa, Strømmen, Bie	3
Omholt, Sørsvann, Bråstad	3
Sandvigen fort	10
Graudevighaue	1
Geiteheia	1
Norodden	1
Stømsbo gård	1
Strømsbusletta, Myrene	5
Torbjørnsbu	1
Gruveheia	1
Blødekjær	1
Solåsen	1
Havstad Songe	2
Fossbekk Songe	1
Pinnen Eydehavn	1
Flystyrt Bråstad	2
Flystyrt Langangen	2
Flystyrt Torungen	2
Flystyrt Hølen	1
Torjusholmen	2
Hoveodden	2
Hove leir	15
Botne	5
Kalvøysund fort	10
Kirker/minnstøtter alle kirker i Arendal 9 stk	15
Krigsgraver og minnestøtte Arendal kirkegård	2
	101